

Lukovics Miklós – Kovács Péter – Rittgasser Imola

A Dél-Alföldi régió és az Észak-Magyarországi régió kistérségeinek versenyképessége

Jelen tanulmányban a térségi versenyképesség többváltozós adatelemzési módszerekkel történő mérésére vállalkozunk a két régió kistérségeinek versenyképességére fókuszálva. A mérési módszer letisztult fogalmakon és zárt logikai rendszeren alapul: a versenyképesség egységes definíciójára épít, az indikátorszelekciót egy széles körben elfogadott demonstrációs modell koordinálja. A módszer újdonsága az indikátorszelekció és a változósúlyozás matematikai-statisztikai alapokra történő helyezése, ezáltal az elemzői szubjektivitás minimalizálása.

A vizsgálat során 78 szelektált és súlyozott indikátor segítségével versenyképességi típusokba soroljuk a két régió kistérségeit, melynek során meghatározzuk ezen területi egységek relatív versenyképességi pozícióját a 174 magyar kistérség viszonylatában. Az elemzés során klaszteranalízist, többdimenziós skálázást és főkomponens analízist használunk.

Kulcsszavak: versenyképesség, klaszterelemzés.

Bevezetés

A versenyképesség fogalma egyre mélyebben beépült az EU regionális politikájának fogalomtárába. Egyre inkább elfogadottá válik ugyanis, hogy nem csak a vállalatok, hanem a területi egységek is versenyeznek egymással (Lengyel 2010). A versenyképességnek közismert, különféle megközelítései közül tanulmányunkban a legszélesebb konszenzuson alapuló, a területi verseny definíciójából kiinduló egységes versenyképességi definícióra támaszkodunk: „a vállalatok, iparágak, régiók, nemzetek és nemzetek feletti régiók képessége relatíve magas jövedelem és relatíve magas foglalkoztatottsági szint tartós létrehozására, miközben a nemzetközi (globális) versenynek ki vannak téve” (EC 1999, 75. o, Lengyel 2000, 974. o.).

Módszertan, adatbázis

Elemzésünk alapját az Európai Unió hatodik periodikus jelentésében publikált egységes (standard) versenyképességi definíció alkotja. Az alkalmazott módszer zárt logikai rendszerét biztosítja az, hogy az indikátorok kiválasztását az egységes versenyképességi definíciót kibontó modell, a piramis-modell koordinálja (Lengyel 2000). Az elemzés alapjául szolgáló piramis-modell alapkategóriái az Európai Unió standard versenyképességi definíciójából következő mérhető közgazdasági kategóriák.

Lényeges, hogy a végső adatbázis – mely a többváltozós adatelemzési módszerek alapjául szolgál – egy *több lépcsős folyamat eredményeképpen alakul ki* (Lukovics 2008). Első lépésben azon *alapadatok* kerülnek meghatározásra, amelyek a kistérségi szintű versenyképességi vizsgálat esetén egyáltalán szóba jöhetnek. Ezen adatokat a versenyképesség fogalmának mélyebb átgondolása, valamint közgazdasági megfontolások alapján határozhatjuk meg, figyelembe véve az áttekintett nemzetközi és hazai elemzések legfontosabb tapasztalatait. Ezen nagy számú adat tényleges alapadatként való szerepeltetését korlátozza az, hogy bizonyos kívánt adatok – főleg kistérségi szinten – nem állnak rendelkezésre, így a *tényleges alapadatok* az elérhető, rendelkezésre álló alapadatok jelentik. Ezen alapadatok még nyers adatoknak tekinthetők, amelyekből egyszerű matematikai műveletekkel *potenciális indikátorokat* tudunk képezni. A potenciális indikátorokat főkomponens analízis segítségével szelektálva juthatunk el a *tényleges, releváns indikátorokhoz*, amelyek végül az elemzés alapját képezik. Az adatbázis a releváns indikátorok *standardizálása*, majd *súlyozása* után nyeri el végső formáját.

A fentebbiekben ismertetett módszer következő lépése a kiválasztott indikátorok szelektálása. Az általunk kitűzött elvárásoknak megfelelően sikerült minden egyes alapkategóriát, alaptényezőt és sikerességi faktort legfeljebb két főkomponenssel leírni úgy, hogy az esetek 65%-ában egyetlen, 70%-nál nagyobb információtartalmat megőrző főkomponens elegendőnek bizonyult (Lukovics 2008).

Ezt követően a *változószelekció után megmaradt 78 standardizált változó piramis-modellben betöltött súlyát határoztuk meg*. Ennek során újabb főkomponensanalízist futtatására került sor, melyben a modellt alkotó 78 standardizált változó egyszerre szerepelt. A főkomponensanalízis mind a 78 változóhoz kiszámította az egyes változókhoz tartozó kommunalitások értékét, melyből gyököt vonva megkapjuk, hogy az egyes változók milyen mértékben állnak kapcsolatban a versenyképességet leíró teljes rendszerrel. *Ezen értékeket súlyként használva juthatunk el a 78 változót tartalmazó standardizált, súlyozott adatállományhoz* (Lukovics 2008, Lukovics-Kovács 2008, Kovács-Lukovics 2006).

A szelektálás és a súlyozás sikeres lefolytatása után az egységes versenyképességi definíciót kibontó piramis-modell logikájának megfelelő szerkezetű, 78 szelektált (tehát versenyképességi szempontból valóban releváns), standardizált, súlyozott változóból álló adatbázis állt elő.

I. Alapkategóriák

Jövedelem	1.	Az egy adózóra jutó adóköteles jövedelmek, Ft, 2007
	2.	Az egy lakosra jutó személyi jövedelemadó alapot képező jövedelem, Ft, 2007
	3.	Az egy adófizetőre jutó munkaviszonyból származó jövedelem, Ft, 2007
	4.	Az egy adófizetőre jutó társas vállalkozásból származó jövedelem, Ft, 2007
	5.	Egy lakosra jutó bruttó hozzáadott érték eFt, 2007
Munkatermelékenység	6.	Az egy foglalkoztatottra jutó adózás előtti eredmény eFt, 2007
	7.	Az egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott érték, eFt, 2007
	8.	Az egy adózóra jutó személyi jövedelemadó alap, eFt, 2008
Foglalkoztatottság	9.	A foglalkoztatottsági ráta %, 2008
	10.	A munkanélküliségi ráta, %, 2008
	11.	A személyi jövedelemadót fizetők ezer lakosra jutó száma, fő, 2007
Globális integráltság	12.	Az egy lakosra jutó exportértékesítés nettó árbevétele eFt, 2007
	13.	Az export aránya az értékesítés nettó árbevételéből %
	14.	A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák ezer lakosra jutó száma a kereskedelmi szálláshelyeke, vendégéjszaka, 2008
	15.	A belföldiek által eltöltött vendégéjszakák ezer lakosra jutó száma a kereskedelmi szálláshelyeken, vendégéjszaka, 2008

II. Alaptényezők

K+F	16.	Kutatóhelyek száma 100000 lakosra, 2008
	17.	Az 1000 lakosra jutó K+F helyek tudományos kutatóinak tényleges létszáma, 2008
	18.	Az 1000 lakosra jutó K+F ráfordítások eFt, 2008
	19.	Az 1000 lakosra jutó K+F költségek eFt, 2008
	20.	Az 1000 lakosra jutó K+F beruházások értéke eFt, 2008
	21.	Szabadalmak 2006-2009 10000 lakosra
	22.	MTA köztestületi tagok száma, 10000 lakosra, 2007
Kkv	23.	Működő társas vállalkozások ezer lakosra jutó száma, 2008
	24.	Regisztrált társas kisvállalkozások (1-49 alkalmazott) ezer lakosra jutó száma, 2008
	25.	Regisztrált jogi személyiségű vállalkozások ezer lakosra jutó száma, 2008
	26.	Regisztrált jogi személyiségű vállalkozások aránya a Regisztrált gazdasági szervezetekből, 2008
	27.	Bejegyzett szervezetek száma/megszűnt szervezetek száma, 2008
	28.	A kistérség vállalkozásainak saját tőke összege ezer lakosra, 2008
	29.	A kistérség vállalkozásainak ezer lakosra jutó mérleg főösszege, 2007
	30.	A kistérség vállalkozásainak ezer lakosra jutó jegyzett tőke összege, 2007
Külföldi érdekeltségű vállalkozások	31.	Külföldi érdekeltségű vállalkozások statisztikai létszámának 1000 lakosra jutó értéke, 2007
	32.	Külföldi érdekeltségű vállalkozások saját tőkéjének egy lakosra jutó értéke, 2007
	33.	Az 1 lakosra jutó külföldi tőke összege a külföldi érdekeltségű vállalkozásokban, 2007
	34.	A külföldi érdekeltségű vállalkozások nettó árbevételének 1 lakosra jutó értéke, 2007
Infrastruktúra és humán tőke	35.	Az egyetemet, főiskolát végzett (ek) foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatotton belül, 2001
	36.	A vezető, értelmiségi foglalkozású foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatotton belül, 2001
	37.	A 25 évnél idősebb főiskolai, egyetemi diplomával rendelkező népesség aránya a megfelelő korúak %-ában, 2001
	38.	A 18 évnél idősebb középfokú végzettséggel rendelkező népesség aránya a megfelelő korúak %-ában, 2001
	39.	Távbeszélő fővonalak ezer lakosra jutó száma, 2008
	40.	Internet előfizetések száma 1000 lakosra
	41.	ISDN vonalak 1000 lakosra jutó száma, 2008
	42.	Az év folyamán épített lakások összes alapterülete 1000 lakosra, 2008
Intézmény és társadalmi tőke	43.	Korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok aránya a 40-59 éves korosztályhoz viszonyítva, 2008
	44.	Az ezer lakosra jutó belföldi vándorlási különbözet 2000-2008. évi átlaga ezer lakosra
	45.	Nyugdíjban, nyugdíjszerű ellátásban részesülők ezer lakosra jutó száma, 2008
	46.	A regisztrált nonprofit szervezetek ezer lakosra jutó száma, 2008
	47.	Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő nappali tagozatos hallgatók ezer lakosra jutó száma, 2008

III. Sikereségi faktorok

Gazdasági szerkezet	48.	Az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás nemzetgazdasági ágban (K gazdasági ág, az év végén) regisztrált társas vállalkozások aránya az összes regisztrált társas vállalkozáson belül, 2008
	49.	A mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás és halászat nemzetgazdasági ágban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatotton belül, 2001
	50.	A szolgáltatás jellegű ágazatokban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatotton belül, 2001
	51.	Szellemi foglalkozásúak összes foglalkoztatotthoz viszonyított aránya, 2001
Innovációs kultúra és kapacitás	52.	A munkahelyi, felsőoktatási és egyéb könyvtárak beiratkozott olvasóinak ezer lakosra jutó száma, 2008
	53.	Az 1000 lakosra jutó felsőoktatási intézményekben dolgozó oktatók száma (intézmény székhelye szerint), 2008
	54.	Az 1000 lakosra jutó felsőoktatási intézményekben dolgozó oktatók száma (kihelyezett tagozatok szerint), 2008
Elérés	55.	Hétköznapi elérés, 2007, perc
	56.	Idő szerinti optimalizálás esetén a leggyorsabb út hossza percben a kistérségközpontig 2008
	57.	Idő szerinti optimalizálás esetén a leggyorsabb út hossza percben a megyeszékhelyig 2008
	58.	Idő szerinti optimalizálás esetén a leggyorsabb út hossza percben a régióközpontig 2008
	59.	Idő szerinti optimalizálás esetén a leggyorsabb út hossza percben Budapestig 2008
Munkaerő felkészültsége	60.	Helyben dolgozó lakónépesség legalább középiskolai érettségivel/1000 lakos, 2001
	61.	A főiskolai, egyetemi végzettséggel rendelkező helyben foglalkoztatottak 1000 lakosra jutó száma, 2001
Társadalmi szerkezet	62.	A 60 éves és idősebb népesség aránya az állandó népességből, 2008
	63.	0-18 éves népesség aránya az állandó népességből, 2008
	64.	Élve születések száma/halálozások száma, 2008
	65.	Vitalitási index, 2008
	66.	A 120 feletti népsűrűségű településeken lakók aránya, 2008
Döntési központok	67.	A térségközpont lakosságának aránya a kistérség lakosságából, 2008
	68.	A kistérség részesedése a 250- és több főt foglalkoztató működő jogi személyiségű vállalkozások országos számából, 2008
A környezet minősége	69.	A kistérség részesedése az 50-249 főt foglalkoztató regisztrált társas vállalkozások országos számából, 2008
	70.	Az ismertté vált közvédas bűncselekmények ezer lakosra jutó száma az elkövetés helye szerint, 2008
	71.	Az ismertté vált gazdasági bűncselekmények ezer lakosra jutó száma az elkövetés helye szerint, 2008
	72.	A Időskorúak nappali intézményeiben engedélyezett férőhelyeinek száma 1000 hatvan évnél idősebb lakosra, 2008
A régió társadalmi kohéziója	73.	Közcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások ezer lakosra jutó száma, 2008
	74.	Az 1000 lakosra jutó elvándorlások száma, 2008
	75.	Az 1000 lakosra jutó odavándorlások száma, 2008
	76.	A helyben dolgozó foglalkoztatottak aránya a más megyébe eljáró foglalkoztatottakhoz, 2001
	77.	A helyben dolgozó vezető értelmiségi foglalkoztatottak aránya a más településre eljáró vezető értelmiségi foglalkoztatottakhoz, 2001
	78.	A naponta bejáró foglalkoztatottak aránya a más megyébe naponta eljáró népességben, 2001

A Dél-alföldi és az Észak-magyarországi kistérségek relatív versenyképessége országos összevetésben

A 174 magyar kistérséget versenyképességük alapján először három klaszterbe soroltuk. *A három versenyképességi típus térbeli elhelyezkedéséről* elmondható, hogy a relatíve erős versenyképességű kistérségek Budapesten és agglomerációjában koncentrálódnak, továbbá a pólusvárosok (Miskolci kivételével) kistérségei, ezen felül a Nyíregyházai és az Egeri kistérségek. A főváros agglomerációja körül a közepes versenyképességű kistérségek szignifikáns térbeli koncentrációja alakult ki.

A közepes versenyképességű térségtípus további egyértelmű megjelenése a *megyeszékhelyek*, illetve a *nagyobb városok kistérségeiben* figyelhető meg. A közepes versenyképességű térségek térbeli elhelyezkedését – úgy tűnik – befolyásolja a *fő közlekedési útvonalak* nyomvonala, hiszen jelentős közepes versenyképességű térségkoncentráció figyelhető meg az autópályák mentén, valamint a Duna mentén is. *A fejlett nyugati centrumokhoz való közelség* elemzésünk eredménye szerint szintén pozitívan befolyásolja egy-egy kistérség versenyképességét: a *nyugati határ mentén* szintén megfigyelhető a közepes versenyképességű térségek egyfajta koncentrációja, ezzel szemben a *keleti határ menti területeken jellemzően relatíve gyenge versenyképességű* kistérségek találhatók.

A Dél-alföldi Régió relatív versenyképességi pozíciója szigetszerű elrendeződést mutat. A régió kistérségei közül csak négy kistérségről mondható el, hogy nem a leggyengébb klaszterbe tartozik, ezek közül is kiemelkedik a Szegedi kistérség, amely egyedüli Dél-alföldi kistérségként a relatíve erős versenyképességű klaszterbe tartozik. A három közepes versenyképességű térség a Kecskeméti, Békéscsabai és a Gyulai kistérség. A régió többi kistérsége a relatíve gyenge versenyképességű klaszterbe nyert besorolást (*1. ábra*).

1. ábra Az elméleti versenyképességi típusok elhelyezkedése a Dél-Alföldön, 2008

Forrás: Saját szerkesztés

Az Észak-magyarországi régióban a dél-alföldi képhez hasonlóan egyetlen olyan kistérséget találunk (az Egeri kistérséget), amely a legmagasabb versenyképességi típusba sorolható. Ezzel szemben a két régió relatív versenyképességi pozíciója közötti érdemi különbség, hogy az Észak-magyarországi régióban összesen kilenc olyan kistérség van, amely a közepes versenyképességi típusba nyert besorolást. A közepes versenyképességű kistérségek száma tehát az északi régióban éppen háromszorosa a déli régió ugyanezen értékének. A kilenc közepes versenyképességű térség a Rétsági, a Balassagyarmati, a Salgótarjáni, a Hatvani, a Gyöngyösi, a Kazincbarcikai, a Miskolci, a Tiszaújvárosi, valamint a Sátoraljaújhelyi kistérség. A régió többi kistérsége a relatíve gyenge versenyképességű klaszterbe nyert besorolást (*2. ábra*).

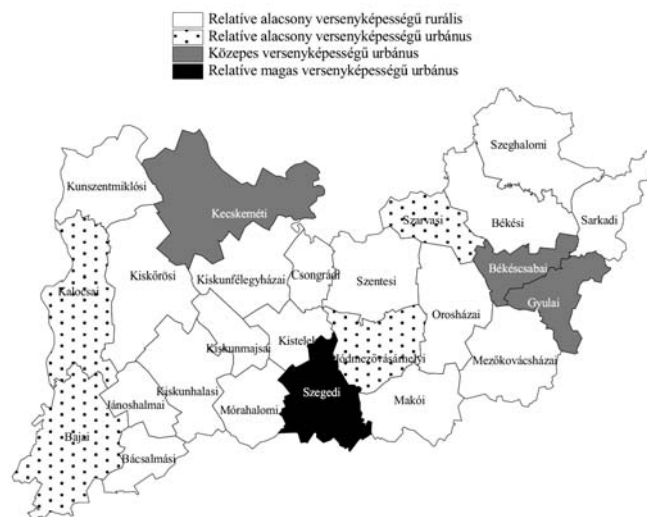
2. ábra Az elméleti versenyképességi típusok elhelyezkedése Észak-Magyarországon, 2008

Forrás: Saját szerkesztés

Az elemzés kiterjesztése az urbánus-rurális dimenzió mentén történő szeparálással

Amennyiben a fentebbi elemzésbe bevonjuk a kritikus tömeg vizsgálatát, és a három típus mindegyikében bizonyos kritériumok szerint elkülönítjük az urbánus és a rurális kistérségeket, akkor hat versenyképességi típus alapján vonhatunk le következtetéseket. Ilyen kiterjesztés mellett azt látjuk, hogy a Szegedi kistérség továbbra is kiemelkedik a Dél-alföldi térszerkezetből relatíve erős versenyképességű urbánus besorolásával. A közepes versenyképességű három kistérség urbánus besorolást kapott, míg a többi relatív gyenge versenyképességű kistérség közül a Szarvasi, a Hódmezővásárhelyi, a Kalocsai és a Bajai urbánus, a többi rurális (3. ábra).

Az Észak-magyarországi Régióban az Egeri kistérség továbbra is kiemelkedik a régió térszerkezetéből: relatíve erős versenyképességű urbánus besorolást kapott. A közepes versenyképességű kilenc kistérségből öt (Hatvani, Gyöngyösi, Kazincbarcikai, Miskolci, Sátoraljaújhelyi) urbánus, négy kistérség (Rétsági, Balassagyarmati, Tiszaújvárosi, Balassagyarmati) rurális besorolást kapott. A relatíve gyenge versenyképességű térségek mindegyike rurális az Észak-magyarországi Régióban (4. ábra).

3. ábra Az elméleti kistérség-típusok elhelyezkedése a Dél-Alföldön, 2008

Forrás: Saját szerkesztés

4. ábra Az elméleti versenyképességi típusok elhelyezkedése Észak-Magyarországon, 2008
 Forrás: Saját szerkesztés

A két régió kistérségei az országos versenyképességi rangsorban

Az egydimenziós skálázás technikája magában rejti egy **komplex versenyképességi rangsor** kialakításának lehetőségét is abban az esetben, ha ezen művelet nem jár szignifikáns információvesztéssel a túlzott dimenziószám-csökkentés miatt, valamint a kapott dimenzió nevezhető komplex versenyképességi indikátornak.

A rangsort várakozásainknak megfelelően Budapest vezet, majd a Budaörsi, Debreceni, Szegedi kistérség következik, melyek egydimenziós skálázás szerinti koordinátája számszaki értelemben megközelítőleg jóval kisebb, mint Budapesté, illetve Budaörsé. A Dél-alföldi régió többi kistérsége közül a 33. (Békéscsabai), 34. (Kecskeméti), 43. (Gyulai) után a 72. Hódmezővásárhelyi teljesít a legjobban, míg a leggyengébb relatív pozíciót a 167. Mezőkovácsházai kistérség foglalja el. Az Észak-magyarországi régió kistérségei közül a rangsorban a legelőkelőbb pozíciót az Egeri kistérség foglalja el, a rangsor 17. helyén található. Ezt követi a Miskolci (26.), a Tiszaújvárosi (29.), a Gyöngyösi (37.), majd a Salgótarjáni (56.) és a Sátoraljaújhelyi (57.) kistérségek. Az Észak-magyarországi régió kistérségei közül a Bodrogközi kistérség foglalja el a leggyengébb relatív pozíciót a 170. ranghellyel (1. táblázat).

1. táblázat: A 174 magyar kistérség versenyképességi rangsora, 2008

Rang-szám	Kistérség	Koordináta	Rang-szám	Kistérség	Koordináta	Rang-szám	Kistérség	Koordináta
1	Budapest	3,205	59	Kazincbarcikai	0,101	117	Füzesabonyi	-0,354
2	Budaörsi	2,625	60	Körmendi	0,091	118	Kunszentmiklósi	-0,358
3	Debreceni	1,840	61	Kőszegi	0,088	119	Békési	-0,364
4	Szegedi	1,602	62	Sárvári	0,081	120	Szécsényi	-0,369
5	Veresegyházi	1,555	63	Várpalotai	0,069	121	Törökszentmiklósi	-0,369
6	Dabasi	1,502	64	Dorogi	0,068	122	Sárbogárdi	-0,374
7	Pécsi	1,437	65	Hatvani	0,049	123	Pacsai	-0,376
8	Szombathelyi	1,426	66	Jászberényi	0,033	124	Szerencsi	-0,384
9	Komáromi	1,369	67	Rétsági	0,028	125	Kunszentmártoni	-0,386
10	Veszprémi	1,273	68	Tapolcai	0,013	126	Bélapátfalvai	-0,389
11	Győri	1,224	69	Aszódi	0,005	127	Tamási	-0,397
12	Pilisvörösvári	1,124	70	Balassagyarmati	-0,009	128	Csurgói	-0,405
13	Szentendre	1,103	71	Pápai	-0,010	129	Tiszafüredi	-0,408
14	Dunakeszi	1,084	72	Hódmezővásárhelyi	-0,029	130	Tiszavasvári	-0,419
15	Gödöllői	1,026	73	Ajkai	-0,035	131	Püspökladányi	-0,426
16	Székesfehérvári	0,959	74	Szöbi	-0,052	132	Letenyei	-0,431
17	Egri	0,941	75	Szarvasi	-0,074	133	Szigetvári	-0,433
18	Tabi	0,898	76	Kiskunhalasi	-0,084	134	Ózdi	-0,450
19	Érdi	0,850	77	Cellőmölki	-0,085	135	Kisvárdai	-0,453
20	Dunaujvárosi	0,813	78	Adonyi	-0,086	136	Kiskunmajsai	-0,455
21	Zalaegerszegi	0,807	79	Bajai	-0,104	137	Sásdi	-0,466
22	Sopron-Fertődi	0,786	80	Ceglédi	-0,107	138	Szeghalomi	-0,468
23	Balatonfüredi	0,716	81	Zirci	-0,113	139	Berettyóújfalui	-0,479
24	Nyíregyházi	0,694	82	Pannonhalmi	-0,118	140	Hevesi	-0,484
25	Ercsi	0,686	83	Csornai	-0,131	141	Lengyeltóti	-0,485
26	Miskolci	0,636	84	Kapuvár-Beledi	-0,136	142	Enyingi	-0,487
27	Kaposvári	0,613	85	Szentesi	-0,149	143	Balmazújvárosi	-0,498
28	Ráckevei	0,612	86	Sárospataki	-0,157	144	Kadarkúti	-0,522
29	Tiszaújvárosi	0,557	87	Dombóvári	-0,161	145	Abai	-0,525
30	Esztergomi	0,532	88	Kiskunfélegyházi	-0,163	146	Pétervásárai	-0,550
31	Siófoki	0,516	89	Komlói	-0,170	147	Szikszói	-0,556
32	Tatabányai	0,494	90	Mohácsi	-0,171	148	Siklói	-0,568
33	Békéscsabai	0,475	91	Kisbéri	-0,171	149	Mezőcsáti	-0,568
34	Kecskeméti	0,461	92	Mezőkövesdi	-0,185	150	Nagykállói	-0,583
35	Keszthelyi	0,460	93	Bonyhádi	-0,194	151	Ibrány-Nagyhalászi	-0,585
36	Váci	0,435	94	Téti	-0,197	152	Nyírbátori	-0,604
37	Gyöngyösi	0,414	95	Orosházi	-0,210	153	Vásárosnaményi	-0,624
38	Szolnoki	0,394	96	Bátonyterenyeyi	-0,210	154	Derecske-Létavértesi	-0,629
39	Balatonalmádi	0,373	97	Mezőtúri	-0,226	155	Mátészalkai	-0,641
40	Gárdonyi	0,370	98	Zalaszentgróti	-0,229	156	Zalakarosi	-0,651
41	Tatai	0,338	99	Kalocsai	-0,236	157	Jánoshalmi	-0,665
42	Szentgotthárdi	0,320	100	Páztói	-0,243	158	Sarkadi	-0,673
43	Gyulai	0,311	101	Tokaji	-0,247	159	Sellyei	-0,682
44	Hajdúszoboszlói	0,281	102	Óriszentpéteri	-0,247	160	Abauj-Hegyközi	-0,689
45	Paksi	0,264	103	Nagykátai	-0,250	161	Kisteleki	-0,698
46	Csepregi	0,255	104	Vasvári	-0,265	162	Mórahalmi	-0,707
47	Oroszlányi	0,250	105	Sümei	-0,270	163	Bácsalmási	-0,717
48	Gyáli	0,246	106	Pécsváradi	-0,278	164	Hajdúhadházi	-0,744
49	Móri	0,225	107	Karcagi	-0,284	165	Edelényi	-0,747
50	Monori	0,220	108	Nagyatádi	-0,285	166	Baktalórántházi	-0,751
51	Balatonföldvári	0,211	109	Marcali	-0,295	167	Mezőkovácsházi	-0,773
52	Mosonmagyaróvári	0,206	110	Csongrádi	-0,301	168	Encsi	-0,807
53	Nagykanizsai	0,188	111	Hajdúböszörményi	-0,328	169	Lenti	-0,820
54	Bicskei	0,180	112	Kiskőrösi	-0,332	170	Bodrogközi	-0,995
55	Szekszárdi	0,153	113	Makói	-0,336	171	Csengeri	-1,069
56	Salgótarjáni	0,147	114	Szentlőrinci	-0,343	172	Fehérgyarmati	-1,115
57	Sátoraljaújhegyi	0,121	115	Polgári	-0,353	173	Záhonyi	-1,393
58	Fonyódi	0,117	116	Barcsi	-0,353	174	Hévízi	-1,516

Forrás: Saját szerkesztés

Összegzés

Tanulmányunkban arra tettünk kísérletet, hogy a Dél-alföldi régió és az Észak-alföldi régió kistérségeinek relatív versenyképességi pozícióját meghatározzuk. Ehhez egy olyan módszertant alkalmaztunk, mely az elemzői szubjektivitás minimalizálásával, matematikai-statisztikai módszerek belső logikájára épített döntésekkel tipizálja a kistérségeket. A módszert zárt logikai rendszerben értelmezhető annyiban, hogy letisztult versenyképességi definícióra épül (egységes versenyképességi definíció), továbbá az indikátorselekcziót az egységes versenyképességi definíciót kibontó piramis-modell koordinálja. A módszer újdonsága a változószelekció és a változósúlyozás matematikai-statisztikai módszerekre való helyezése.

Az elemzést a fentebbiek alapján szelektált és súlyozott 78 változó alapján végeztük el. Klaszteranalízis és egydimenziós skálázás alapján igyekeztünk a két konvergencia régió kistérségeinek relatív versenyképességi pozícióját meghatározni. Megállapítható, hogy a két régió kistérségeinek relatív versenyképességi pozíciója közel azonos képet fest elénk, a két régió kistérségei között szignifikáns különbség nincs. Fontos hasonlóság az, hogy mindkét kistérségben egyetlen erős versenyképességű kistérség található, mely mindkét esetben urbánus (következésképpen erős versenyképességű rurális kistérség egyik régióban sem található), valamint a rurális kistérségek dominanciája. Lényeges különbség ugyanakkor a közepes versenyképességű kistérségek számszaki dominanciája az északi régióban a délivel szemben: Észak-Magyarországon éppen háromszor annyi közepes versenyképességű kistérség található, mint a Dél-Alföldön. A versenyképességi rangsorban ezzel szemben a két régió egy-egy zászlóshajó kistérsége, a Szegedi (3.) és az Egri (17.) kistérség ranghelye között 14 ranghelynyi különbség detektálható. Ezt az egy szignifikáns különbséget leszámítva a versenyképességi rangsorban nem adható meg egyik vizsgált régió dominanciája sem a másikkal szemben.

Irodalom

- EC (1999): *Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation and Development of Regions in the European Union*. European Commission, Luxembourg.
- Kovács, P. – Lukovics, M. (2006): *Classifying Hungarian Sub-regions by their Competitiveness*. "Globalization Impact on Regional and Urban Statistics" SCORUS 25th Conference on Urban and Regional Statistics and Research, Wroclaw, Poland, 12.o.
- Lengyel I. (2000): *A regionális versenyképességről*. Közgazdasági Szemle, 12, 962-987. o.
- Lengyel I. (2010): *Regionális gazdaságfejlesztés: versenyképesség, klaszterek, alulról szerveződő stratégiák*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Lukovics M. (2008): *Térségek versenyképességének mérése*. JATEPress, Szeged.
- Lukovics M. – Kovács P. (2008): *Eljárás a területi versenyképesség mérésére*. *Területi Statisztika*, 3, 245-263. o.

Péter Zsolt

Kereskedelmi szálláshelyek kihasználtságának vizsgálata, különös tekintettel az Észak-magyarországi és a Dél-alföldi régióra

A turizmusfejlesztés egyik prioritása a szálláshelykínálat növelése. A 90-es évek elejétől napjainkig hazánk turizmusa jelentős eredményeket mutatott fel. Néhány év visszaesését követően szinte töretlenül nőtt a vendégéjszakák száma; a szállásférőhelyek számának növekedése azonban 2004-ben megtört, az utolsó néhány év adatai egyértelmű csökkenésről tanúskodnak. A két jelenség térben is differenciált megjelenése felveti a szálláshelykihasználtság vizsgálatának szükségességét. A tanulmány shift-share elemzés segítségével 2000-es és 2008-as évekre vizsgálja a kereskedelmi szálláshelytípusok működési hatékonyságát.

Kulcsszavak: turizmus, szálláshely-kihasználtság, shift-share elemzés.

Bevezetés

Hazánk turizmusa sajátos utat tett meg az 1990-es évek elejétől napjainkig. A piacgazdaságra való áttérés, a nemzetközi sz tenderdekhez képest elavult kínálat, a globális, nemzetközi turisztikai trendek egyaránt behatárolták fejlődését. Megváltozott a turisták összetétele: jelentős csökkenést tapasztalhattunk a közép-kelet európai országokból érkező turisták számában, miközben érezhetően több „nyugati” turista érkezik hazánkba. A lakosság vásárlóerejének köszönhetően a belföldi turizmus megerősödött: 1990-ben a szállodák vendégéjszakáinak még kevesebb, mint 10 %-át vették igénybe belföldiek, 2008-ra ez az arány kb. 50%-osra növekedett. A vendégforgalom területén tapasztalt kedvező folyamatok nem következhetek volna be a kínálat fejlődése nélkül. Az attrakció ill. a szálláshely kínálat fejlesztés eredményeként ma már sok elemében magas színvonalú turisztikai kínálattal rendelkezünk. A kínálat minőségi fejlesztése ellenére hazánk (különösen külföldi) turizmusának növekedése elmarad a globális növekedés szintjétől. Miközben a regionális fejlesztési programok, valamint a magántőke hatására javult a szálláshelykínálat szerkezete, nőtt a magasabb szálláshely kategóriát képviselő létesítmények száma és aránya a turisták számának növekedése nem minden térségben követte a kínálat fejlődését.

A tanulmány arra keresi a választ, hogy vendégforgalom területi megoszlásának változásai, valamint a szálláshely összetételének régióként, megyénként eltérő mértékű javulása hogyan hatott a szálláshelyek kihasználtságára, hol jelentkeztek a hatékonysággal kapcsolatos többletek, ill. hiányok. A kérdést a turisztikai szakirodalomban viszonylag ritkán megjelenő a shift-share analízis segítségével jártam körül (Dávid L. - Kovács B. - Tóth G. 2009 22. old.); eredményeimet a 2000-es és 2008-as év adatai alapján fogalmaztam meg.